

EXCURS LA ONTOLOGIA SENSULUI TEXTUAL. ESEUL STĂNESCIAN

Luminița CHIOREAN
Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș

Abstract: 'Digression to the ontology of textual meaning Stănescu's essay' is a hermeneutic interpretation, motivated by the recognition of essay as a literary distinctive genre: a discursive structure, as a result of "stellary intelligence". In order to prove that essay-writing is a meta-world, a cultural palimpsest, we have analysed the following aspects: (1) epistemic solution (key) for those poetic theories encountered in philosophical themes that concern both genesis and structure of meaning; (2) the complexity of those methods that are approached in the hermeneutic interpretation of the concept in essay-like genre; (3) the hermeneutic dimension of essay-like meaning.

Key words: discursive structure, epistemic solution, hermeneutic interpretation

1. Discurs - „eveniment” vs Text - „secvență lingvistică”. Eseul este un construct discursiv (produs al *intelenței stelare*). „În opera literară [n.n. eseul, firesc este considerat literatură!], *discursul își desfășoară denotația ca o denotație de rangul doi* [n.n. referința desfășurată: metaforică], *în favoarea suspendării denotației de prim rang* [n.n. referința suspendată: literală] a *discursului*.” [1] Rolul textului / textelor constă în concentrarea sensului la nivelul discursului: „*Sensul este ceea ce spune propoziția; referința sau denotația, acel ceva despre care este spus sensul.*” [2] Subscriem la gândirea lingvistică conform căreia: „*Sensul rezultă în și prin text - discurs ca unitate de vorbire concretă + / - expresia sensului, adică: desemnare și semnificare* [s.n.]”! [3] Recunoaștem (aici) ceea ce Eugen Coșeriu numea *sens textual*, concept folosit de noi în interpretarea discursului eseistic stănescian. Textul presupune competențe expresive [4], ce concură spre definitivarea identitară a discursului și spre inventarierea acestuia ca gen, specie: „*Prin text, nu înțeleg numai [...] scriitura, [...] înțeleg, în mod prioritar, producerea discursului ca operă.*” [5]

Într-o lingvistică a textului, având ca sistem de referință sensul, importantă este „conexiunea intimă” între teoria limbajului și cea a literaturii: „*Planul textului este dublu semiotic, deoarece în acest plan un semnificant și un semnificat de limbă constituie o primă serie de relații, urmată de altă serie, în care semnificatul de limbă devine la rândul său „semnificant” pentru conținutul textului sau „sens”. Semnificantele lingvistice (de reținut!) constituie partea materială a textului literar, fiind tocmai partea materială – „semnificantul” - al altui semn, al cărui „semnificat” este sensul textului.* Textul / textele, ca secvențe lingvistice, sunt considerate „vehicul pentru o semnificație”, pe un alt plan, pentru sensul, care trebuie „căutat” și „descoperit” [6]. Sensul textual este rezultatul unui proces cognitiv la nivelul discursului, fiind vorba de „natura procesuală, interpretativă, deschisă a sensului” [6] sau dimensiunea hermeneutică a sensului [4].

2. Despre metoda de interpretare a textelor eseistice. *Discursul* este un *eveniment*: locul în care „se pe-trece” sensul textual printr-o activitate laborioasă de compunere sau de „dispunere” în izotopii, care face dintr-o operă literară un comportament lingvistic.

Codificarea izotopiilor este specifică discursului care le vehiculează. Receptăm astfel codul specific genurilor literare care reglează *praxis*-ul textului (comportamentul lingvistic, actele de limbaj). Interpretăm opera, discursul ce o produce, ca o individualitate: „[...] *experiența se ocupă de cazul izolat, pe când știința constă în cunoașterea generalului,*

iar activitatea practică și rezultatul ei [s.n. producerea] au loc întotdeauna în domeniul individualului[s.n.]”[7] Prin urmare: „[...] a produce înseamnă a produce singularități [s.n.]: în schimb, o singularitate, inaccesibilă considerării teoretice care se oprește la ultima specie, este corelatul unei faceri.” [8] Interpretarea unei opere înseamnă: (a) a etala lumea, R-Textele, la care face referință spiritul eseistic, în virtutea izotopiilor de conținut și gândire (metasememe și metalogisme); (b) a interpreta din punctul de vedere al ductului discursiv; (c) „a detecta” originalitatea, stilul eseistului. Finalitatea interpretării ar consta în impunerea genului eseistic aclamat în / de postmodernitate. Se impune așadar o interpretare a sensului textual eseistic, încât e posibil să ne hazardăm într-un excurs la ontologia sensului. Eficientă în relevarea sensului textual e interpretarea hermeneutică, metodă solicitată pentru: [A] soluționarea epistemică a teoriilor poetice prezente în tematizările oferite asupra realului îndeosebi de interpretările filosofice (antică, occidentală, contemporană); [B] complexitatea de metode abordate într-o interpretare hermeneutică înspre validarea și impunerea, ca teorie literară, a conceptului de gen eseistic (am optat pentru coroborarea, la nivelul itemilor sumativi ai codului poetic, a informațiilor obținute, ca itemi formativi, în urma analizelor textuală și conversațională sau a dialogismului – codul lingvistic, respectiv, analiza stilistică – codul retoric, semnificanță relevantă în procesul semiozic.) [C] dimensiunea hermeneutică a sensului estetic (argumentat, în textul poetic și eseistic stănescian, prin sensul hiperdens ca suma actelor verbale de cultură) concentrat în estetica discursului eseistic (în cazul stănescului: o estetică a poeziei).

Mai întâi, vom răspunde întrebărilor: de unde și de ce inserția comunicării (cu variante la nivelul limbajului) în epistema filosofică actuală? Chestiunea are în vedere atât geneza, cât și structura sensului. Altfel spus: probăm metoda hermeneutică printr-un discurs teoretic asupra fenomenelor semiozice în urma cărora vom avea semnale reale ale contextelor[9] culturale fuzionând la nivelul structurii discursive a eseului, ca texte (interpretări, adnotări, marginalii, adăugiri, interpelări, polemici, glose etc.) la o estetică. Astfel vom apela la un excurs epistemic de actualitate, prin care filosofia occidentală anunță tematizarea comunicării. Prin extrapolare, considerăm analiza discursului eseistic stănescian drept aplicația ideală la o teorie a comunicării literare.

În schematizarea epistemică a istoriei filosofiei occidentale, Aurel Codoban [2001] lua ca reper filosofia greacă: trilema lui Gorgias sau Despre retorică, dialog care, pe lângă aspecte majoritar retorice, dezbate relația ontos - gnoză formulată prin alternativele tematice ale negării realității: mai întâi, nu există nimic; apoi, chiar dacă ar exista, nu putem cunoaște; în fine, chiar dacă putem cunoaște, nu putem comunica. Se remarcă însă rezolvarea principiului ontic numit prin „ceea ce este ... cu puțință” [Noica]: adică arhé! „Ceea ce este” se regăsește, în filosofia modernă, prin real, respectiv în filosofia actuală, prin semnificabil. Pentru conceptele care trimit la o etică a spiritului uman, dialogurile platoniciene se impun în cultură (îndeosebi, în cea europeană) asemenea unei arhi-scrieri.

Sintagma ontică platoniciană „ceea ce este” se manifestă generos prin adăpostirea a trei instanțe (concepte fundamentale definite în trei etape ale filosofiei occidentale), și anume: lucrul, ideea, semnul, manifestându-se la nivelul unui ontos, al unui gnosīs, respectiv al textului! Tematizarea antică a existenței (ontos) sugera că, în Lume, există ceva-ul care se succede sacralului, un absolut, un centru desemnat prin invariantul unei prezențe, ca eidos, arhé, telos, energeia, ousia, adică : esență, existență, substanță, subiect, mai târziu,

până într-o „modernitate târzie”, despre același centru, vorbindu-se în alți termeni: *aletheia*, *transcendentalitate*, *conștiință*, *Dumnezeu*, *om*. Tematizarea *cunoașterii* impune limitarea realului la ce este cunoscut: *a fi înseamnă a fi cunoscut!* Tematizarea actuală a *comunicării* recunoaște realul la nivelul limbajului: *a fi înseamnă a fi comunicat*, exprimabil în limbaj! Lumea e un topos plin de *semne*[10]! Fiecare semn fiind angajat în dialog cu eul, constatăm că: „[...] *întreaga viață a omului este [...]imposibilă fără semnificații*”[11] Problema de actualitate a filosofiei rămâne natura limbajului ca mijloc de cunoaștere a Lumii: care e relația dintre limbaj și realitate (lucruri)? Care e natura limbajului în raport cu socialul?

[I] **Tematizarea platoniciană** susține cunoașterea lumii așa cum ni se prezintă, bineînțeles restrictiv, prin opoziția *transcendență* (esență, imaginal) – *lume sensibilă* (aparență), relevantă prin modelul *mimetic* aristotelian. Fiecare din tematizările în discuție urmează o anume maieutică. Astfel, tematizarea platoniciană despre *ontos* apelează la *conversație* (situație ce merită a fi consemnată ca perspectivă pragmatică) construită pe *logică*, tematizarea despre cunoaștere, la *semiotică* sau *semiologie*, cea despre comunicare, care e de interes și pentru postmodernitate, face apel la *hermeneutică*.

[II] Pentru a doua tematizare, lumea înseamnă *cunoaștere* finalizată prin modelul *lumilor posibile* (cf Leibnitz: *monada*, cu derivatele: *morfologic*, *structural*, *fenomenologic*). Lumea e „sferă”, în care cuvântul, luându-și prerogativele comunicaționale, va fi el însuși gândit ca „*sferă care se contemplă pe sine*” (Stănescu)! Având incertitudini, în relația cu ontosul, gnoza va aclama *semnul* ca intermediar cu Lumea. De la stoici, care au impus *modelul trihotomic al semnelor*, (*signifiant – semnificat – conjunctura*), formulând în același timp și o primă *semiologie* situată între *logică* și *gramatică*, dar tinzând mai mult spre *logică*, ordinea existenței, a gândirii și a rostirii se află dimpreună. Apoi neoplatonicienii, Sfântul Augustin, logicienii, scolasticii, Locke, Leibnitz, Hume, Vico, Diderot, logica matematică vor contribui la disciplinarea ei ca teorie generală. Definierea semnelor și mecanismul de funcționare au rămas chestiuni majore care, în cele din urmă, în **tematizarea gnoseologică**, au determinat *mutația semnelor în obiect!*

Semiologia are la bază două axiome, care fac din semn un principiu *sui generis*. Acestea sunt *pansemia* (diferită de semiotica lui Peirce, în care lumea semnifică prin cunoaștere, semnificație în gândirea peirceană însemnând cognoscibilitate; aici, totul este semn, deci Lumea semnifică prin limbă) și *polisemia* (fiecare semn poate avea mai multe semnificații) adică: semnificația este în acord cu comunicarea. [12] În gândirea stoică se află dihotomia „maieutică” a semnificării, căci, dacă, pentru Peirce, *lumea semnifică prin cunoaștere*, având în vedere principiile logicii, definind semnul ca triadă - *obiect*, *representamen*, *interpretant*, pentru Saussure, *lumea semnifică prin limbă*, numind semnul ca diadă - *semnificant și semnificat* (aici, se observă filiera lingvistică a stoicilor). Filosoful și lingvistul se regăsesc în susținerea a cel puțin două principii: [a] nu există gândire fără semne[13]; [b] un semn există doar raportat la diferența față de altul – principiul pragmatismului, subiacent *diferenței* saussuriene (principiu activ și la Derrida): „*În limbă, ca în orice alt sistem semiologic, ceea ce constituie un semn sunt trăsăturile sale distinctive. Diferența este aceea care îi dă caracterul, valoarea și unitatea.*”[14] Iar Peirce scria: „*Nu există nuanță de semnificație care să nu poată produce în practică o diferență* [5.400][...] *Cum să evităm capcanele limbajului*[8.33] *care constă în a considera o simplă diferență gramaticală între două cuvinte drept diferență între ideile exprimate*” [15] În acest scop,

Peirce va introduce principiul sau maxima pragmatică: „*Dacă lucrurile îndeplinesc practic aceeași funcție, să le exprimăm prin același cuvânt.*” [15] Numite diferit, cele două științe ale semnului și semnificării, *semiotica* și *semiologia*, vor cunoaște adepți care se vor implica în statuarea uneia sau a celeilalte. Behaviorismul, prin Ch Morris, L. Bloomfield, va înlocui cunoașterea prin comportament, pledând pentru un organon al științelor: *semiotica*, alcătuită din *semantică*, *sintaxă* și *pragmatică* - componenta pragmatică se referă la fiziologia limbii, sintagmă ce apare și gândirea stănesciană!

[III] Simultan cu behaviorismul, ia amploare *structuralismul francez* (Levi-Strauss, Barthes, Foucault, Lacan, Goldmann, Francastel, Noica), care va impune **tematizarea comunicării**. Dinspre semiologie sau semiotică se observă autonomia limbii față de existență și cunoaștere. *Comunicarea* devine paradigma teoretico-metodologică pentru semnificare, iar *limbajul* - faptul cultural prin excelență [Levi-Strauss]. În această epistemă modernă, cunoașterea este facilitată (*în special*) de codul retoric, la nivelul căruia se impun figurile de limbaj: metafora și, cu timiditate, metonimia, apoi de codul simbolic, care va genera „*structurile antropologice ale imaginarului*” [Durand] – un pact între *sensibil* și *inteligibil*. Antropologismul pune temei în *ceva ce exista demult*, dar nu exprimat la nivel de ideologie, și anume: semnificările și analogiile la care accede omul în cunoaștere ca „*ordinea sălbatică*” [Lévi-Strauss]; apoi, *mitul* [16] ca obiect al antropologiei structurale] sau în ordinea percepută prin taxinomie, simboluri și analogii (pre)moderne [Foucault; Noica], înspre o „*semioză hermetică*” [Eco].

Tehnic gândind, *simbolul semiologic* se prezintă ca semn caracterizat de *atomism* (fiecare semn semnifică individual, pe cont propriu), de *substanțialism* (semnificația are ca substanță conținutul său, conceptul, reprezentarea) și de *istorism* (semnul funcționează ca un acumulator istoric de semnificații, eliberarea sensului fiind un proces de interpretare). O dată cu anunțarea perspectivei asupra limbajului ca eveniment, document de cultură de către tematizarea *comunicării*, *atomismul* este schimbat cu *integralismul* [Coșeriu], care vehiculează interpretarea semnificării semnului doar determinat de existența sistemului semnificant, înțelegându-se procesarea de semnificantă; *raționalismul* (sau *cartezianismul*) prin care semnificația, produs al diferențelor, al opozițiilor, va înlocui *substanțialismul*, iar *istorismul* (diacronism) va ceda locul *descriptivismului* (sau *sincronismului*), prin care se pledează pentru conservarea semnificației inițiale. Acesta fa fi cadrul investiții în drepturi a noii tematizări [IV] ce va avea ca duct *Lumea ca intertext!*

[Paranteză tehnică]. Considerăm că trilema ontică– *lucru*(1), *idee*(2), *semn*(3)– se continuă în contemporaneitate cu: *obiect-avatar al conștiinței*(4), *obiect estetic* (ontos cucerit de *actele de limbaj*) sau cum „*respiră*” în opera stănescului: „*limbajul ca obiect*”(5) și, respectiv, *obiect - praxiologic (praxis)* ca *joc al actelor de limbaj*(6), propunând conceptele ontice de: *intertext* (4a) prin discursul modern, *metalimbaj* (5a) prin discursul neo-modern și *hipertext* (6a) la nivelul discursului postmodern. Dar să observă derularea „*evenimentelor*” ontice consumată simultan cu *hermeneutica eului!*

[Revenire ...]. Fiecare din aceste concepte ontice are în vedere un anume duct al instanței interpretative, iar, simultan cu acest duct, reține atenția *natura logosului*, în relație cu lumea, cu textul sau cu alteritatea: o varietate a logosului de la aspectul semantic până la un logos universal!

[IV] De ce susținem ca cerința actuală *universalizarea limbajului*? În modernism, pe lângă *intertextualitate*, la nivelul limbajului se observă fenomenul inserției neobosite a *actelor de limbaj* cu specific stilistic cu rol în definirea stilurilor funcționale. Prin intertextualitate, se consemnează **tematizarea pragmatică**. Acțiunea agresivă a *retoricului specializat* pe „tip de limbaj” se continuă și în contemporaneitate, fapt argumentat, spre exemplu, prin desprinderea, din sistemul stilistic al idiomului (de obicei, limba națională) sau a variantelor care nutresc spre (auto)definire în impunerea lor ca stil funcțional. Insistându-se pe *competența expresivă* a limbajului specializat, acțiune dublată de factorii socio-culturali, perspectiva limbajului ar fi sumbră. S-ar pierde din vedere *competența elocuțională*. Or, în salvarea cuvântului, ca imanență a antropos-ului, se ține cont de anume competențe lingvistice: *elocuțională, idiomatică, expresivă* [Coșeriu]. Specializarea actelor de limbaj pe domenii de activitate umană ar umbri comunicarea și, indirect, limbajul ar prezenta o intersubiectivitate ... restrictivă, paradox care ar duce la izolarea iminentă a vorbitorilor. Natura intersubiectivă a limbajului are ca repere filosofia anticilor și intenționalitatea [cf Husserl] din analiza psihologică ca raportare a transcendentalității la obiect, stil ce impune revenirea la percepție (intuiție și reprezentări) spre a ajunge la organizarea subiectivă a obiectelor (Lumea, realul) – demers intențional presupus de mișcarea genezei, particularitate gândită ca structură psihologică a conștiinței activă la nivelul acestei **tematizări** ce reține prin raportul *obiect – conștiință*, în general.

[V] Prin urmare, susținem că, în neo-modernism, omul trăiește consecințele unei angoase a prizonieratului într-un limbaj specializat profesiei, și anume: izolarea de Celălalt, dificultatea comunicării cu Altul, incertitudinea identitară (*cine este?*) prin pierderea ductului cu alter ego-urile. Putem aprecia că se validează o nouă dimensiune a limbajului: **estetizarea**, care se impune ca *tematizare*.

[VI] Omul își poate salva libertatea doar gândind un mod de spargere a codului sau *grilei retorice specializate* prin *deconstructivism*: „*procedeu ce trebuie să demoleze eșafodajul ontologic*” [17], mijloc clădit de filosofie prin *centrarea rațiunii pe subiect*. Analizând textele predecesorilor (Saussure, Husserl Rousseau), J.Derrida sporește *primatul retoricii* asupra logicii: „*primatul semnificației față de semn, al vocii față de scriitură*”. Deconstrucția, altfel spus, semnifică ruptura cu tradiția anticilor. În conceptul de structură s-a produs „evenimentul” ce are „*forma exterioară a unei rupturi și a unei redublări*” [18]. Structural, centrul este gândit ca *un afară și un înăuntru sieși, un dincolo și un „încoace” al centrului!* Structura realului, în măsura în care există, nu mai este raportată la un centru, fiindcă acesta se poate afla oriunde: centrul constă într-o serie de substituiri de centre prinse într-o istorie sau „evenimente” ale sensului, astfel încât: „*Conceptul de structură trebuie gândit ca [...] o înlănțuire de determinări ale centrului. Centrul primește, succesiv și într-un mod reglat, forme și denumiri diferite*” [18]. Formele, denumirile de centre nu sunt decât *metafore și metonimii* constituite în subiecte de interes pentru istoria metafizicii și filosofii occidentale [apud Derrida]. Centrul se dezice de ... centru: „*Conceptul de structură centrată este, într-adevăr, conceptul unui joc întemeiat, constituit pe baza unei imobilități fondatoare și a unei certitudini liniștitoare care, ea însăși, se sustrage jocului. Pe baza acestei certitudini, angoasa poate fi stăpânită.*” [19]

Mai reținem că forma matricială a structurii constă în „*determinarea ființei ca prezență, în toate sensurile acestui cuvânt*” [18], paradigmă stilistică *sui generis* în care se

înscrie și opera poetică și eseistică a lui Nichita Stănescu. Într-adevăr ne aflăm într-o ipostază inedită a modernității: postmodernitatea sau „modernitate târzie” [Vattimo], „*ontologie a declinului*”, sintagmă acceptată doar în contextul deconstrucției ca avertisment asupra unei iminente „declinări” ontice ca re-așezare, re-definire, și nu pierdere, cădere.

Vom numi această de-a șasea **tematizare: praxis** - ca adnotare la adevărul conceptelor „*praxis cotidian intramundan*” și „*text universal*” ale lui Derrida: *logos universal* ! Apreciem că *deconstructivismul* este vizibil doar în opoziție cu *estetismul*, lucru știut de altminteri: nimic nu ar demara, darmită să existe, să se impună ca prezență activă, dacă nu ar fi pus în balans, în contradicție cu o altă existență de natură identică. Dintotdeauna în numirea realului a acționat *principiul dihotomic*: ca existență, ceva neagă altceva, ceva se construiește pe altceva-ul deja existent. În momentul în care unul dintre reclamații iminente în ecuația dialectică a existenței sucombă, celălalt termen devine static, inert, scalar, monoton, trăindu-și agonia sfârșitului. Dihotomia acționează *simultaneitatea* ca principiu revelator al existenței. Principiul simultaneității este invocat în toate textele stănescului, fie discurs liric, fie discurs eseistic. Observăm că tematizările filosofice au în vedere atât geneza, cât și structura sensului!

3. Text & Lume. În *artă, comunicarea*, simultan petrecută cu discursul modern al cunoașterii construit pe dialectica *sacru – profan*, prin *vocile imaginarului*, reclamă în special *inteligibilul* (universalii semantice ce subscriu unui imaginar poetic, precum: *rațional – irațional, intelectual – afectiv, logic – prelogic*, toate reduse la un *ludic ... al actelor de limbaj*). Capcana inteligibilului a constat în excluderea din grila identitară a omului primitiv, arhaic, al maladivului [cf Freud] aflat în ipostaza bolnavului psihic, al naivului, recunoscut și în femeie sau copil. Același principiu competitiv (concurența cu natura, *mimesis*-ul aristotelian) a funcționat la anticii greci prin excluderea barbarilor, la creștinii ce-i ignorau pe păgâni, iar contemporaneitatea concurează cu *semnificativul*, expresia nobilă a raționalului, de unde interesul pentru un asiduu proces de semnificanță și comunicare. Raționalul, exerciții ce trimit la cartezianism, raționamente, gândire abstractă, discursivitate generatoare de semnificanță prin inferențe, se impune ca mecanism agreeat, în special, de eseu, atât la nivelul compoziției, cât și al conținutului, propunându-i o anume *etică* – ordine a spiritului, spre o igienă a minții! De fapt, *eticul* este principiu recunoscut în istoria omenirii (filosofie, artă, cultură) ca spirit ordonator într-o posibilă maieutică despre „*existente*”, numite fie *lucru, idee sau semn*, fie *obiect*, fără de care nu s-ar vorbi despre *ontos* sau „*existând*”.

Așadar, la nivelul tematizării actuale comunicaționale, se remarcă mutația prin care Lumea este dată, oferită prin comunicare, lucrul nemaifiind decât un semn între semne, de natură „*meta-*”! Astfel Lumea va fi o *metaviziune: O viziune a viziunii, Respirări, Rem* sau *meta-lume* manifestându-se prin *meta-text*! Primordialitatea semnului se validează prin raportul de necesitate între Lume și Limbă: R-TEXT, concept cu care operează lingvistica textuală asupra sensului (și a celui poetic)! „Logos-ul lumii noastre este inteligibilitatea semnificată, întemeiată de limbă, de existența sistemelor semnificante. El se întemeiază pe codaj-decodaj, metaforă-metonimie, analogii arhetipale și diferențe pertinente și totul este dat în simultaneitate. Se neagă astfel ontologia profunzimii și originii, tot așa cum criticismul kantian negase mai vechea ontologie a transcendenței”. [19] Simultaneitatea „*petrecerii*” sau transgresarea antinomiilor ontice – *esență vs aparență, exterior vs interior*,

calități primare vs secundare, profunzime vs suprafață, original vs copie – desființează modelul *fabulei*, al eposului anunțat de Nietzsche în favoarea unui proces de semnificare: *textura*; suprafața semnificantă, care argumentează că **Textul este Lumea**, spațiul valoric (în sens axiologic) se asociază unei intensificări temporale spre a redefini, spre a umple cu semnificanță matricea stilistică a operei de artă: la Nichita Stănescu, totul se petrece în numele poeziei!

Cât despre *mimesis, catharsis și mythos*, ca surse mereologice (maieutica), acestea rămân pe poziții și în postmodernitate - „*Hai să îngrozim natura!*” [Stănescu] e strigătul cu care poetul asaltează *realul*. Textul (poetic, eseistic) este o meta-lume ... o „răzgândire” asupra ontosului [cf Stănescu]! Și este dintodeauna literatură (discurs literar). În opinia lui Habermas, textul filosofic ființează la nivelul unui discurs literar, căci dispăre diferența de gen (de domeniu, de disciplină). Orice text, indiferent de rațiuni, poate fi inserat în discursul literar. Chiar Nichita Stănescu sublinia că adevărata comunicare este literară: „*Vorbirea este și sensul literaturii*” (s.n.) [20]

Ipostaziind, sensul total al discursului literar, Derrida vorbea de „*textul universal*”, accentuând primatul retoricii prin calitățile stilistice ale textului (față de logică, prin care, conform unui sistem de reguli, doar anumite texte argumentative pot fi analizate). Astfel: „*Ne rămâne doar scriitura, care se scrie pe sine, ca mediu în care fiecare text este întretesut cu toate celelalte. Fiecare text în parte, fiecare gen particular și-a pierdut deja autonomia, înainte de a ajunge să se manifeste, în favoarea unui context care înghite totul și a unui proces incontrollabil de producere spontană de text.*” [21] Or, ce altceva este expresia *hemografiei* stănesciene? „*Te scrii pe tine pe dinlăuntrul sufletului tău mai întâi, ca să poți mai la urmă să scrii pe dinafară sufletele altora...*” [Stănescu, *Hemografia*] Dar *hemolexia*? „*Eu nu sunt altceva / decât o pată de sânge / care vorbește!*” [Stănescu, *Autoportret*]

Că literatura este o „activitate” nu e doar un adevăr evident, ci este mai cu seamă condiția-i de existență. Citatele stănesciene de mai sus sunt varietăți de metadiscurs ce percep activitatea scriitoricească, comunicarea literară ca pe un proces dinamic.

Critica, teoria și practica analizei literare vehiculează o diversitate de termeni pentru „activitate”, precum: producere, productivitate, semioză, semnificantă, generare textuală. Activitatea este prezentă atât în spațiul *poiein*-ului ca „facere” a obiectului literar, cât și în spațiul receptării, în care textul este refăcut prin actul (re)lecturii. Referindu-se la „activitatea” ... poeticească, N. Stănescu vorbește despre *fenomenele pre-poetic și pre-etic, acte ale comunicării poetice, hemografia, hemolexia* fiind variante la o meta-scriere!

Note:

1. Ricœur, P., *Metafora vie*, Univers, București, 1984, p. 342
2. Ricoeur, *Metafora vie*, Univers, București, 1984, p. 336
3. Vlad, C., *Textul aisberg*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000, p. 45
4. Coșeriu, E., *Lecții de lingvistică generală*, ARCC, Chișinău, 2000, pp. 233-249
5. Ricœur, P., *Metafora vie*, Univers, București, 1984, p. 339
6. Vlad, C., *Textul aisberg*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000, p. 46
7. Aristotel, *Metafizica*, IRI, București, 1999, cap. A 981 a
8. Ricœur, P., *Metafora vie*, Univers, București, 1984, p. 340
9. Prin context acceptăm cadrul descriptiv propus spre definirea raportului **context** vs **circumstanță** de către Umberto Eco: „*contextul se referă la o serie de posibile texte ideale*”

- față de circumstanța definită ca „o situație externă în care poate să apară o expresie împreună cu contextul său.” [Eco, 1996: 307]
10. Sacrul ca hierofanie și / sau cratofanie, cu prelungirile continuate în simbolul *religios* și *mit* (hierofania), respectiv în *gândire magică* și *ritual* (cratofania), gestionează „polaritatea primă a cuvântului și gestului, a demersului și a discursului, precum și ridicarea gestului operațional la nivelul semnificării cuvântului.” [Codoban, 2001: 9]
 11. Codoban, A., *Semn și interpretare...*, Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 7
 12. Apud Codoban, A., *Semn și interpretare...*, Dacia, Cluj-Napoca, 2001, pp. 18-19
 13. Fără ajutorul semnelor, noi am fi incapabili să distingem în mod clar și constant două idei.” [Saussure, 1998 : 155]
 14. Saussure, F., *Curs de lingvistică generală*, Polirom, Iași, 1998, p. 168
 15. Peirce, Ch. S. , *Semnificație și acțiune*, Humanitas, București, 1990: 5.399 / 5.33
 16. Codurile mito-logic și mito-morf discutate de Levi-Strauss au fost de interes și pentru Derrida, care, în desemnarea scriiturii, va apela la contextul mitopoetic
 17. Habermas, J., *Discursul filosofic al modernității...*, All, București, 2000, p. 186
 18. Derrida, J., *Scriitura și diferența*, Univers, București, 1998, pp. 375-376
 19. Codoban, A., *Semn și interpretare...*, Dacia, Cluj-Napoca, 2001. pp. 15-16
 20. Stănescu, N., *Fiziologia poeziei*, Eminescu, București, 1990, p. 20
 21. Derrida, apud Habermas, J., *Discursul filosofic...*, All, București, 2000, p. 187

Bibliografie

- Aristotel, *Metafizica*, trad. Ștefan Bezdechi, IRI, București, 1999
- Ricœur, P., *Metafora vie*, trad. și cuvânt înainte: Irina Mavrodin, Univers, Buc., 1984
- Coșeriu, E., *Lección de lingvistică generală*, ARCC, Chișinău, 2000
- Codoban, A., *Semn și interpretare. O introducere postmodernă în semiologie și hermeneutică*, Dacia, Cluj-Napoca, 2001
- Derrida, J., *Scriitura și diferența*, trad. Bogdan Ghiu, Dtru Țepeneag, Univers, București, 1998
- (De) Saussure, F., *Curs de lingvistică generală*, trad. Irina Izverna Tarabac, Polirom, Iași, 1998
- Eco, U., *Limitele interpretării*, trad. Ștefania Mincu. Daniela Bucșă, Pontica, Constanța, 1996
- Peirce, Ch. S., *Semnificație și acțiune*, prefața: Andrei Marga, trad. Delia Marga, Humanitas, București, 1990
- Habermas, J., *Discursul filosofic al modernității (12 prelegeri)*, studiu introductiv: Andrei Marga, trad. Gilbert Lepădatu, Ionel Zamfir, Marius Stan, Ed. All, București, 2000
- Vlad, C., *Textul aisberg*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000